

SANAL SINIFLARDA SINIF YÖNETİMİ SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ayşe Pınar ARSLAN¹ Soner POLAT² İbrahim BULUT³

Makale Bilgisi	Özet
Araştırma Makalesi	Bu araştırma, COVID-19 salgını döneminde ilkökul öğretmenlerinin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları sorunları, geleneksel sınıf yönetiminin boyutları ve çeşitli değişkenler açısından irdelemek ve sanal sınıf yönetiminde karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri geliştirmek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılan araştırmada katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemiyle belirlenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmış ve içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmaya 2020-2021 öğretim yılında Kocaeli’de görevli ve salgın döneminde sanal sınıflarda eğitim veren toplam 13 ilkökul öğretmeni katılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde sorun yaşadıkları anlaşılmıştır. Yaşanan bu sorunların; teknoloji, motivasyon eksikliği, özel gereksinimli öğrencilerin yönetimi, katılımcıların hazırbulunmuşluk düzeyi, zaman yönetimi, plan-program etkinlikleri, fiziksel ortam, ilişkilerin düzenlenmesi ve öğrenci davranışlarının düzenlenmesi boyutlarında yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin yaşanan bu sorunların çözümüne yönelik önerileri; öğrencilere, öğretmenlere, uygulamaya, program ve politika yapıcılara yönelik öneriler olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda uygulayıcı ve araştırmacılara bazı öneriler sunulmuştur.
<i>Makale Geçmişi:</i> Başvuru 02.07.2021 Kabul 17.08.2021	
<i>Anahtar Kelimeler:</i> Covid-19, Uzaktan eğitim, Sanal sınıf, Sanal sınıf yönetimi, Sınıf yönetimi	

¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, mydaps@hotmail.com, 0000-0003-0826-4783

² Prof.Dr., Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, spolat@kocaeli.edu.tr, 0000-0003-2407-6491

³ Mdr.Yrd., Milli Eğitim Bakanlığı, 28bulut41@gmail.com, 0000-0003-2201-7359

CLASSROOM MANAGEMENT PROBLEMS IN VIRTUAL CLASSES AND SOLUTION ADVISES

Article Information	Abstract
Research Article	This research is made to examine the cases that primary school teachers have in the term of traditional classroom management and varieties and to develop solution proposals to the problems about virtual classroom management during the pandemic period. In the scope of research, in order to reach the aim, case study design is used which is one of the qualitative research designs. Datas has been collected through the semi structured interview form. The data has been analysed by content analysis method. In 2020-2021 education year, 13 primary school teachers participated the research in Kocaeli Province. According to the result, it is understood that primary school teachers have problems about virtual classroom management. These are; technology, lack of motivation, management cases of students with special needs, readiness problems, time management, planning and programming physical order, arranging the relationships and behaviours. Teachers solution proposals are determined for the students, teachers application, programme creators and policy makers. In the scope of the research, some advices are presented to the researchers and applicators.
<i>Article History:</i>	
Received 02.07.2021	
Accepted 17.08.2021	
<i>Keywords:</i> Covid-19, Distance education, Virtual classroom, Virtual classroom management, Classroom management	
Kaynakça Gösterimi: Arslan, A. P., Polat, S. ve Bulut, İ. (2021). Sanal sınıflarda sınıf yönetimi sorunları ve çözüm önerileri. <i>Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi</i> , 2(2), 39-54.	

1. GİRİŞ

2019 yılının son aylarında ilk olarak Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan Koronavirüs (COVID-19) , tüm dünyayı etkisi altına almıştır (WHO, 2020). COVID-19'un başta sağlık olmak üzere, sosyal, kültürel ve ekonomi alanlarında önemli etkileri olmuştur. COVID-19'un etkilediği en önemli alanların başında (şüphesiz) eğitim kurumları gelmektedir (Can, 2020). Koronavirüs nedeniyle eğitim kurumlarında yüz yüze eğitime ara verilmiş, dünya genelinde öğrencilerin yaklaşık %91'i salgından olumsuz olarak etkilenmiştir (UNESCO, 2020). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF, 2020) eğitimin sekteye uğramasını önlemek amacıyla çeşitli önlemler alınması, tüm çocukların sürekli ve uzaktan eğitime erişimlerinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de eğitim-öğretim faaliyetlerine ara verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 23 Mart 2020 'den itibaren ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde uzaktan eğitim yoluyla Türkiye Radyo Televizyon (TRT) ve Eğitim Bilişim Ağı (EBA) yoluyla eğitim-öğretim faaliyetlerinin uzaktan devam ettirilmesine karar vermiştir (MEB, 2020a). 2020-2021 öğretim yılında aşamalı ve seyreltilmiş olarak bazı kademeler için yüz yüze eğitime geçilmişse de salgın nedeniyle 16 Kasım 2020 tarihi itibarıyla tekrar uzaktan eğitime dönmüştür (MEB,2020b).

Uzaktan eğitim, öğretmenlerin ve öğrencilerin aynı yerde bulunma zorunluluklarının olmadığı, eğitim-öğretim etkinliklerinin farklı araçlar ile uzaktan yürütüldüğü bir eğitim modelidir (İşman, 2011). Dünyada uzaktan eğitimin tarihsel gelişimini inceleyen Bozkurt (2017) uzaktan eğitimin gelişimini Yazışma-Mektuplaşma (1720-), Radyo-Televizyon (1925) ve İnternet-Web (1990) olmak üzere üç dönemde incelemiştir. Türkiye'de ise uzaktan eğitim 1923-1960 yılları arası kavramsal olarak tartışılmış, 1970'li yıllardan itibaren farklı çabalar sonucu orta eğitim seviyesinde uygulamaları yapılmış, bazı deneyimler elde edilerek az da olsa ilerleme kaydedilmiştir.1980'den sonra ise uzaktan eğitim uygulamaları Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin açılmasıyla yükseköğretime aktarılmıştır. 2000 yılından itibaren ise bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimlerle eğitim fırsatları artırılmış, ülkemizde eğitimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Bozkurt, 2017).

EBA, ZOOM, Google Classroom, Khan Akademi gibi uygulamaların kullanıldığı uzaktan eğitimde senkron, asenkron ve karma modeller kullanılmaktadır. Senkron modelde öğretmen ve öğrenciler aynı anda internet üzerinden çevrimiçi olarak derse katılır (Romiszowski, 2004). Asenkron model öğrenci ve öğretmenin birbirinden bağımsız olarak eğitime istediği bir zaman diliminde ulaşabileceği şekilde hazırlanmış uzaktan eğitim yöntemidir (Albayrak, 2017). Karma model de ise geleneksel ve uzaktan eğitim birlikte kullanılır (Uzman Yöküld, 2019).

Senkron modelin kullanıldığı, uzaktan eğitim sisteminin en etkili ve önemli ögesi sanal sınıflardır. Sanal sınıf; öğretmen ve öğrencilerin aynı anda, farklı mekânlarda bir arada oldukları, görsel ve işitsel çift yönlü iletişimin olduğu, farklı türde iletişim araçlarının kullanıldığı çevrimiçi öğrenme ortamlarıdır (Kaya, 2011). Eğitim maliyetini düşürerek kaliteyi artırma, bireysel öğrenme için öğrenciye sorumluluk kazandırma, öğrenci başarısının değerlendirilmesinde objektiflik sağlama gibi avantajları olan sanal sınıfların (Odabaş, 2004), teknolojik alt yapı eksikliği ve ders içeriklerinin planlamasının zorluğu gibi dezavantajları da vardır (Albayrak, 2017).

Ülkemizde uzaktan eğitim uygulamalarının bir kısmı EBA üzerinden çeşitli platformlar ile (zoom, google meeting, skype) sanal sınıflarda canlı ders şeklinde senkron olarak yapılmıştır. Sanal sınıf uygulamaları öğretmenlerin dersleri canlı anlatabilmesine olanak sunduğu gibi ders gereçlerini ekranda paylaşmalarına, white-board (beyaz tahta) alanında öğretmen ve öğrencilerin birbirleriyle yazışmalarına imkân veren, katılımcıların derslere hem sesli hem de görüntülü katılabildiği sistemlerdir (Yılmazsoy, Özdiñç ve Kahraman, 2018).

Sınıf yönetimi; sınıfın öğretimsel amacını gerçekleştirmek üzere sınıftaki öğretim kaynaklarıyla öğrencileri eşgüdümleyerek harekete geçirme sürecidir (Celep, 2008). Sınıf yönetimi öğretim çalışmalarının başarılı olması açısından önemlidir. Sınıf iyi yönetildiği takdirde başarılı olur, aksi durumda başarısız söz etmek mümkün değildir. Bu sebeple sınıf yönetimini eğitim-öğretimin verimli ve başarılı olması için temel öğelerden biri olarak kabul etmek gerekir (Erdoğan, 2019). Asıl amacı olumlu öğrenme ortamı yaratmak olan sınıf yönetimi, beş boyutta ele alınmaktadır. Bunlar; sınıf ortamının fiziki düzeni, plan-program etkinlikleri, zaman, sınıf içi ilişkiler ve davranışların düzenlenmesidir (Başar, 2016). Sanal sınıflarda ise yönetimin amacı, geleneksel sınıf yönetimindeki gibi öğrencileri denetlemekten ziyade, eğitimde kalite ve sürekliliği sağlamaktır (Kaya, 2011). Bu sebeple, yapılan yönetim etkinlikleriyle hem yer ve zaman sınırlılıkları ortadan kaldırılmış hem de sanal sınıfta sunulan öğretim etkinliklerinin kalitesi artırılmış olur. COVID-19 ile birlikte önemi gittikçe artan sanal sınıf yönetimi ve etkililiği de önem kazanmaktadır. Sanal sınıf yönetimi geleneksel eğitimdeki ortam ile süreçlerin tekrardan düzenlenmesini gerektirmektedir (Karakuzu, 2013). Bu düzenlemeler için ilk önce geleneksel sınıflarla sanal sınıf arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması gerekir. Geleneksel ve sanal sınıflar öğreten, öğrenen, ders içeriği, kullanılan yöntem ve teknikler bakımından benzerlik gösterse de öğrenme ortamı, fiziksel etkileşim, uygulanan sınıf kuralları, işlenen dersin süresi vb. bakımlardan farklılıklar göstermektedir. Sanal sınıflardaki fiziksel uzaklık sınıf yönetiminde farklı uygulamaları beraberinde getirmektedir.

Sanal sınıf yönetiminin boyutları geleneksel sınıf yönetiminin boyutlarıyla benzer özellikler gösterse de öğretim ortamı göz önüne alındığında sanal sınıf yönetimi daha farklı özellikler göstermektedir. Sanal sınıf yönetiminin boyutları; öğretim ortamı, davranışların yönetimi, etkileşim, teknoloji kullanımı, zaman yönetimi, motivasyon, plan program etkinlikleri ve özel gereksinimli öğrencilerin yönetimini şeklinde açıklanmaktadır (Can, 2020). Sanal sınıf yönetimi, eşzamanlı ortamlarda öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olanak ve süreçlerin, sanal sınıf düzeninin, kurallarının sağlanması ve sürdürülmesidir (Kaya, 2011). Etkili bir öğrenme ortamı amaçlayan sınıf yönetiminin değişkenleri, öğretmen, öğrenci, aile, çevre, program, eğitim ortamı ve yönetimi olarak sıralanabilir. Bu değişkenlerin en belirleyicisi ise öğretmendir. Çünkü etkili bir sınıf yönetiminin oluşturulması ve yürütülmesi öğretmenin sorumluluğundadır. Bunun gibi öğrenme ortamının oluşturulmasında gerekli psikolojik şartların ve fiziksel düzenin sağlanması yine öğretmenin sorumluluğundadır. Bu sebeple öğretmen etkili öğrenme ortamı yaratmak amacıyla sınıf yönetimi sisteminin değişkenlerini birleştirmek, entegrasyonunu sağlamakla yükümlüdür (Aydın, 2019). Weis (2020) öğretmenlerin mesleklerinde bir uzman olduklarını, sanal sınıflarda çaresiz olmadıklarını ve belli yöntemlerle öğrenme hedeflerini gerçekleştirebileceklerini belirtmiştir. Alanyazın incelendiğinde sanal sınıf yönetimine ilişkin araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Ancak bu araştırmalar daha çok bütün eğitim kademelerini kapsamaktadır. Bu çalışmanın ilkökul seviyesinde sanal sınıf yönetimi sorunlarını ortaya koyarak alanyazındaki boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada COVID-19 salgını döneminde ilkökul öğretmenlerinin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları sorunlar, geleneksel sınıf yönetiminin boyutları ve çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, sanal sınıf yönetiminde karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri getirmek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma kapsamında belirlenen amaçlara ulaşmak için nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması alanyazında örnek olay incelemesi veya vaka çalışması olarak da isimlendirilir (Okumuş ve Subaşı, 2017). Durum çalışması, bir veya birden fazla durumu kendi sınırları dâhilinde bütüncül olarak çözümlenmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2018). Bu araştırmada ele alınan durum, uzaktan eğitim uygulamalarında sanal sınıfların yönetiminde karşılaşılan sorunlar ile bu sorunların çözümüne yönelik önerilerin belirlenmesidir.

2.1. Çalışma Grubu

Bu araştırmada katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemiyle belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme, bilgice zengin olduğu kabul edilen durumların ayrıntılı bir şekilde incelenmesine fırsat verir. Maksimum çeşitliliğe dayalı oluşturulan örnekleme ile amaç, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını saptamaya çalışmak ve bu çeşitlilik ile problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Şimşek ve Yıldırım, 2018). Araştırmaya katılan öğretmenlerin bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

		n
Cinsiyet	Kadın	9
	Erkek	4
Okul Türü	Devlet	10
	Özel	3
Sanal Sınıf Mevcudu	15-20 öğrenci	4
	21-30 öğrenci	9
Çalıştığı Okulun Yerleşim Birimi	İl Merkezi	2
	İlçe Merkezi	5
	Köy	2

2.1. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme ile araştırılacak olan sorun hakkında derinlemesine bilgi alma, kolay analiz yapma ve katılımcıya kendini ifade etme imkânı verilmesi mümkün olmaktadır (Büyüköztürk vd., 2020). Farklı katılımcılardan karşılaştırılabilir ve sistemli veri elde edilmesinden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra pilot uygulamayla test edilmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşlerini daha iyi ifade etmeleri için sonda sorular eklenerek görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşmelerin yüz yüze olması salgın nedeniyle risk teşkil

edeceğinden ZOOM uygulaması üzerinden ses ve görüntü kaydı alınarak yapılmıştır. Öğretmenler görüşme öncesi bilgilendirilmiş olup, çalışmaya katılan öğretmenleri etkilemeye yönelik herhangi bir yönlendirme yapılmamıştır. Ayrıca çalışma ile ilgili olarak Sosyal ve Beşeri Etik Kurulu'ndan gerekli onay alınmıştır.

2.1. Veri Analizi

Yapılan araştırmada, verileri analiz etmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analiziyle elde edilen veriler sistematik ve yorumlanmış bir şekilde sunulmuş olur. Araştırma konusunun kavramsal açıdan ifade edilmesi, elde edilen verilerin çeşitli temalar ile gruplanması, içerik analizi ile mümkündür. Böylelikle ortaya konulan veriler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Araştırmadaki veriler temalar altında gruplandırılarak verilerin anlaşılır olması sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada verilerin içerik analiziyle incelenmesi için katılımcılardan alınan ses kaydı dijital ortamda yazıya geçirilmiştir. Bu aşamada olası veri kaybını engellemek için yazı ile ses kaydı eşleştirilmiştir. Sonrasında görüşme sorularına alınan cevaplar incelenmiştir. Sorulara yanıt olabilecek anlamlı bölümler içeriği bozmayacak şekilde uygun kelime ve kelime grubu ile aktarılmıştır. Görüşmeler bu şekilde analiz edildikten sonra elde edilen her alt tema ayrı bir tablo olarak sunulmuştur. Bulguların yorumlanması sırasında gerekli durumlarda katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Her katılımcıya (Ö) kısaltması yapılarak birer kod verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma kapsamında COVID-19 salgını döneminde yapılan uzaktan eğitim derslerinde sınıf yönetimine ilişkin öğretmenlere “Sanal sınıflarda sınıf yönetimiyle ilgili karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Örnek vererek açıklar mısınız?” sorusu sorularak bu süreç incelenmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin soruya ilişkin verdikleri cevaplar analiz edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları ilk sorun teknoloji kaynaklı sorunlardır. Teknoloji kaynaklı sorunlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Sanal Sınıf Yönetiminde Karşılaşılan Teknoloji Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Bağlantı (İnternet, elektrik vb.) sorunları	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö7, Ö8,Ö9,Ö10,Ö11Ö12,Ö13
Sanal sınıfa bağlanılan cihazla ilgili teknik sorunlar	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11
Sanal sınıfa uygun olmayan elektronik cihazlar	Ö2,Ö4,Ö6,Ö7,Ö8,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıfta yaşadığı sınıf yönetimi sorunlarından ilki olan teknoloji kaynaklı sorunlara ilişkin, katılımcı öğretmenlerin doğrudan görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

İnternet sorunları olduğu zaman çocuklar dersten düşüyorlar. Tam dersin ortasında iken öğrenci bir anda gidebiliyor. Daha sonra evlerinde elektrik ya da internetin kesildiğini öğreniyorum (Ö1).

Telefonla giren çocukla bilgisayarla giren çocuk ekranı farklı görüyor. Telefonda giren çocuk beni büyük görmüyor ama arkadaşlarını büyük görüyor (Ö2).

Telefondan bağlandıkları için küçük görünüyor. Yazıyı büyütmemi istiyorlar. Yazıyı büyütüyorum ama bu sefer diğer yazılar aşağıya kayıyor (Ö10).

Doküman ekranlı cihazla derse bağlanan öğrenciler sorunlar yaşıyorlar. Özellikle ilk bağlandıklarında çok büyük problemler oluyordu (Ö12).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları ikinci sorun motivasyon eksikliğinden dolayı yaşanan sorunlardır. Motivasyon eksikliğinden dolayı yaşanan sorunlar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Sanal Sınıf Yönetiminde Motivasyon Eksikliğinden Dolayı Yaşanan Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Öğrencilerin dikkat dağınıklığı sorunu	Ö1,Ö3,Ö4,Ö6,Ö7
Öğrencilerin sosyalleşme imkânının olmaması	Ö1,Ö2,Ö5,Ö7,Ö11
Öğrencinin sanal sınıfta derste farklı şeylerle ilgilenmesi	Ö1,Ö2,Ö10,Ö12
Öğrencilerin sanal sınıfta pasif olmaları	Ö2,Ö13
Ders sayısının fazla olması	Ö2,Ö6,Ö8,Ö9,Ö12,Ö13
Öğrencilerin teneffüslerde evde olmaları	Ö1,Ö11

Sanal sınıf yönetiminde motivasyon eksikliğinden dolayı yaşanan sorunlara ilişkin, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Yani ders anlatıyorsunuz. Öğrenci bir süre sonra saçıyla oynuyor. Bebeğiyle oynuyor. Kedisi gelmiş kedisine oynuyor (Ö1).

Sürekli haber spikeri gibi olduğunuz için sekiz yaş çocuğuna çok fazla hitap etmiyorsunuz. Sizi oradan izlemek, uzun süre ekrana adapte olmak, çocuk açısından güç oluyor. Özellikle derslerin 30 dakika olması ve 6 ders süresi boyunca öğrencinin dikkatini aktif tutmak çok zor (Ö13).

Yani çocukları motive eden şey sosyalleşme ve oynamış. Çünkü çabuk dikkati dağılan bir yaş grubundayız (Ö2).

Gerçekten beş, altı kişi rahat kamerayla oynuyor. Farklı hareketler yapıyorlar. Yüzünü değiştiriyor, gözlerini oynatıyor, kendisini kameradan seyrediyor (Ö12).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları sorunlardan üçüncüsü özel gereksinimli öğrencilerin yönetim sorunudur. Özel gereksinimli öğrencilerin yönetiminden kaynaklı sorunlar Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Sanal Sınıf Yönetiminde Karşılaşılan Özel Gereksinimli Öğrencilerin Yönetimi Sorunları

Kategoriler	Betimlemeler
Özel gereksinimli öğrencilerin davranış sorunu	Ö12,Ö13
Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme kayıpları	Ö4,Ö12

Özel gereksinimli öğrencilerin yönetim sorunlarından bazıları, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşleriyle aşağıda verilmiştir:

Öğrenmede güçlük çeken çocuklar gerçekten çok zor anlıyorlar. Ekranda üst taraftaki bir şeyi göstersem çocuk çok farklı bir yerdeki bir cümleye bakıyor. Çok farklı bir şey okuyabiliyor (Ö4).

Bu çocuklar bilgisayarın başında değillerdi. Odanın içinde gezmeye, dönmeye, dolaşmaya başladıklarında anneleriyle durumu görüştük. Diğer çocuklar için zorken özel çocuklar için daha da zordu (Ö13).

Özellikle canlı derslerde çok daha fazla kayıp yaşadılar. Çocuk tabii dersten kopmuş ve dinlememiş oluyor. Kitabımı bile açmamış. Hatta kaçınıcı sayfada olduğumu soruyor. Dersin ortasında bunu sorabiliyor (Ö12).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları sorunlardan dördüncüsü katılımcıların hazırbulunuşluk düzeyi sorunudur. Katılımcıların hazırbulunuşluk düzeyinden kaynaklanan sanal sınıf yönetimi sorunları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Sanal Sınıf Yönetiminde Katılımcıların Hazırbulunuşluk Düzeyinden Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Öğretmenin sanal sınıfta eğitime hazır olmaması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö12
Öğrencinin sanal sınıfta eğitime hazır olmaması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö12,Ö13

Sanal sınıf yönetiminde katılımcıların hazırbulunuşluk düzeyinden kaynaklı sorunlara ilişkin, katılımcı öğretmenlerin doğrudan görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Uzaktan anlatması çok zor oluyor. ZOOM'un İngilizce olması bizi birazcık zorladı. Özelliklerini anlayamadım (Ö3).

Öğrenciler uzaktan eğitime hiç hazır değillerdi (Ö5).

Çocuklar teknolojiyi kullanırken çok fazla zorlandılar. Yani çocuklara uygun değildi (Ö13).

Ben uzaktan eğitime hazır değildim. Teknolojiyi çok üst düzeyde kullanan bir insan değilim (Ö9).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları beşinci sorun sanal sınıfta zaman yönetiminden kaynaklı sorunlardır. Zaman yönetiminden kaynaklı yaşanan sorunlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sanal Sınıf Yönetiminde Zaman Yönetiminden Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Ders süresinin kısa olması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12
Öğrencinin sanal sınıfa zamanında bağlanmaması	Ö2,Ö3,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö13
Sanal sınıfta değerlendirme yapmanın zor olması	Ö1,Ö4,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12
Ders içeriğinin yoğun olması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö7,Ö10
Ders sırasında yaşanan bağlantı problemleri	Ö1,Ö3,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13

Sanal sınıf yönetiminde zaman yönetiminden kaynaklı sorunlara ilişkin, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Okulda 40 dakika yaptığımız dersler burada 30 dakikaya çekildi. 30 dakikaya çekildi ama müfredatta hiçbir değişiklik yapılmadı. 40 dakikada anlattığımız konuyu 30 dakikada anlatmaya çalıştık (Ö1).

Dersin zaten 10 dakikası çocukları toplamakla ve yoklama almakla geçti. Süre yetersiz kalıyor (Ö3).

Ödev kontrolü yapamadım. Süre yetmez ve konular yetişmezdi. Çocuk mikrofonunu açana kadar veya bana cevap verene kadar beş-on saniyelik kayımlar oluyor. O yüzden örneklendirmelerde birazcık kısıtlama oldu. Yani yüz yüze eğitimde günde yirmi tane soru sorabilirken uzaktan eğitimle bu sayı düştü (Ö4).

Yüz yüze eğitim olsa planlarım kolaylıkla yetişir. Ama uzaktan eğitimde, sanal ortamda kolay olmadı (Ö7).

Çocuğa söz hakkı veriyorsun. Sesi gelip gidiyor. Başkasının mikrofonu açık oluyor ve konuşmaları dersi bölüyor. Beş dakika da öyle gidiyor. Yani planlamanızla süre örtüşmüyor, uymuyor (Ö10).

Ders esnasında anlık dönütler alamıyorsunuz (Ö11).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları altıncı sorun plan-program etkinlikleri kaynaklı sorunlardır. Plan-program etkinliklerinden kaynaklı yaşanan sorunlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Sanal Sınıf Yönetiminde Plan-Program Etkinliklerinden Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Uygun yöntem, teknik ve stratejilerin uygulanamaması	Ö1,Ö2,Ö9,Ö10,Ö11,Ö13
Sanal sınıflarda kullanılacak materyallerin kısıtlı olması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö7,Ö9
Müfredatın sanal sınıfta eğitime uygun olmaması	Ö1,Ö2,Ö3,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12
Sanal sınıfta değerlendirmeye aile üyelerinin müdahalesi	Ö2,Ö3,Ö6,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13
Öğrencilerin sanal sınıfta istenmeyen müdahaleleri	Ö1,Ö2,Ö3,Ö5,Ö7,Ö8,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13
Sanal sınıf uygulamasının eğitime uygun olmaması	Ö1
Öğrenmeyle ilgili sorunlara anında müdahale edememe	Ö1,Ö2,Ö4,Ö6,Ö9,Ö11,Ö13
Öğrencilerin sanal sınıfta derse katılmada isteksiz olmaları	Ö1,Ö2,Ö7,Ö9
Öğrencilerin ders sırasında ihtiyaçlarını karşılama istekleri	Ö2,Ö9,Ö10,Ö13

Sanal sınıf yönetiminde plan-program etkinliklerinden kaynaklanan sorunlardan bazıları, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşleriyle aşağıda verilmiştir:

Ders anlatma materyalleriniz değişti. Elimizdeki kaynaklar yeterli değil. Çünkü dijital kaynak sayısı çok az. Sınıf ortamında bir grup çalışması yapmanız gerekiyor. Ama çocuklar grup çalışması yapamıyor (Ö1).

Velilerden bazıları çocuğa cevabı söylüyordu (Ö2).

Çocukların ekran karalamaları ve ekranda farklı tuşlara basmaları dikkatimizi dağıttı (Ö3).

Derse girdik. Girdikten 5 dakika sonra benim internet, o anda bir aksilik oldu, koptu. Hemen girmek istedim. Tekrar girdim. Girdiğimde başka bir öğrenci host oldu (Ö5).

Mesela Beden Eğitimi dersleri çok yapılabilir değildi. Müzik dersi için de aynı şeyi söyleyebilirim (Ö7).

Bakıyorum hiç dersle alakaları yok, çocuk koşturuyor. Elinde telefon çocuk koşturuyor (Ö8).

Annesine dersin bittiğini söyleyip dersten çıkan birkaç öğrenci oldu. Yine bir öğrencim var. O da çok derslerde görüntüsünü açmaktan yana değildi. Çünkü o anda kontrol edilmek istemiyor (Ö9).

Mesela görüntü var, çocuk yok. Derse başlamışız, o kitabını aradığını söylüyor. Çocuklar dersi yatarak izliyorlar. Ya da derste kamerayı kapatıyorlar. Ben oradalar mı değiller mi bilmiyorum (Ö10).

Sahada olmak biraz farklı. Sonuçta göz göze geliyorsunuz. Sanal ortamda çocuğun odaklanıp odaklanmadığını, dersi dinleyip dinlemediğini anlayamıyorum (Ö11).

Bazen dinlemediklerini görüyoruz. Yani kamerayı kapatıyor veya odadan çıkıyor. Soru soruyorsunuz, çocuk yok canı isterse açıyor sesini canı isterse kapatıyor. Duymadığını ya da internet bağlantısının koptuğunu söylüyor (Ö12).

Öğrenci merkezli bir eğitimden öğretmen merkezli bir eğitime geçtik. Öğretmen merkezli olmak çok fazla işe yaramadı (Ö13).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları yedinci sorun fiziksel ortamdan kaynaklanan sorunlardır. Fiziksel ortamdan kaynaklı yaşanan sorunlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Sanal Sınıf Yönetiminde Fiziksel Ortam Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Öğrencilerin evinde sanal sınıfa uygun ortamının olmaması	Ö2,Ö3,Ö6,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11,Ö12,Ö13
Sanal sınıflarda dikkat dağıtıcı unsurların olması	Ö2,Ö3,Ö4,Ö7,Ö11,Ö12
Sanal sınıfta öğretmenin kendini rahat hissetmemesi	Ö6,Ö11
Sanal sınıflarda iletişimin kısıtlı olması	Ö1,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6,Ö9

Sanal sınıf yönetiminde fiziksel ortam kaynaklı sorunlardan bazıları, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşleriyle aşağıda verilmiştir:

Ev ortamı uygun olmayan birçok öğrencim vardı. Televizyonun yanında ders işlemeye çalışan öğrenci vardı (Ö2).

Yüz yüze eğitimde çocuklarla bir bağ kuruyoruz. Ama uzaktan eğitim de olmuyor (Ö4).

Evlerinin içindeydik. Çünkü kardeşleri yanlarındaydı. Çocukların anneleri yanlarındaydı. Sesler açık olduğu için evdeki her türlü sesle birlikte özel şeyleri de dinleyebiliyorduk, görebiliyorduk (Ö6).

Böyle sürekli hareket halinde olan birkaç öğrencim oldu. Sürekli hareket eden öğrenci diğer öğrencilerin dikkatini dağıtıyordu (Ö7).

Çocukla göz göze gelmek ve ona dokunmak. Yüz yüze eğitimde bir mimikle iletişim kurabiliyoruz (Ö9).

Ben kendimi yetersiz hissediyorum ama aynı zamanda sıkıştırılmış gibi hissediyorum. Yüz yüze sınıf içerisinde daha özgürüm. Burada sınırlandırılmış hissediyorum. Kendimi çok rahat hissetmiyorum (Ö11).

Yani sınıf ortamına girdiğinde çocuk derste olduğunu hissettiriyor. Ben buraya eğitime geldim! Evde ise her tarafı izliyor, takip ediyor. Dersten başka birçok farklı etki var, değişken var (Ö12).

Kaldı ki her çocuğun kendi özel odasının olmaması beni daha çok üzüyordu. Bazen annelerin argo tabirlerini duyuyorsunuz (Ö13).

Yani biz onların dikkatini toplamaya çalıştıkça evde çok fazla dikkat dağıtıcı uyaran vardı (Ö1).

Anneanneler seni, anneler, babalar seni izliyor. Rahat değilim. Yani ders ortamında geleneksel dediğimiz ortamda türküler söyleriz, şakalar yaparız. Ama burada o yok (Ö6).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları sekizinci sorun ilişkilerin düzenlenmesinden kaynaklanan sorunlardır. İlişkilerin düzenlenmesinden kaynaklı yaşanan sorunlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Sanal Sınıf Yönetiminde İlişkilerin Düzenlenmesinden Kaynaklı Sorunları

Kategoriler	Betimlemeler
İletişim sorunları	Ö2,Ö3,Ö4,Ö6,Ö7,Ö9,Ö10,Ö11
Sanal sınıflarda öğrencilerin kendilerini ifade edememeleri	Ö2,Ö7,Ö9

Sanal sınıf yönetiminde ilişkilerin düzenlenmesinden kaynaklı sorunlardan bazıları, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşleriyle aşağıda verilmiştir:

Bütün sesler birbirine giriyor (Ö10).

Mesela neyi anlamadığınızı söylerseniz yardım edebilirim diye soruyorum. Ama her çocuk cesaret edip anlayamadığını söyleyemiyor Ö2).

Mesela en başta herkes aynı anda konuşuyordu. Gürültü kirliliğinden kimin ne dediğini duyamıyordum (Ö6).

Öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde karşılaştıkları dokuzuncu sorun davranışların düzenlenmesinden kaynaklanan sorunlardır. Davranışların düzenlenmesinden kaynaklı yaşanan sorunlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Sanal Sınıf Yönetiminde Davranışların Düzenlenmesinden Kaynaklı Sorunlar

Kategoriler	Betimlemeler
Sanal sınıfta öğretmenlerin öğrenci davranışlarını kontrol edememesi	Ö1,Ö2,Ö3,Ö6,Ö7,Ö8,Ö10,Ö13
Öğrencilerin sanal sınıfta başka uygulamalara girmesi	Ö1,Ö2
Öğrencilerin sanal sınıf uygulamalarını amacı dışında kullanmaları	Ö3,Ö7,Ö12,Ö13
Öğrencilerin uygun olmayan davranışları	Ö6,Ö7,Ö8,Ö10

Sanal sınıf yönetiminde davranışların düzenlenmesinden kaynaklı sorunlardan bazıları, araştırmaya katılan öğretmenlerin doğrudan görüşleriyle aşağıda verilmiştir:

Ders anlatırken çocuğu karşımda otururken görüyorum. Ama çocuğun dersle alakası yok. Çünkü orada açmış farklı bir alt ekranda oyun oynuyor. Bunları engellemek zor oldu (Ö1).

Bazıları telefonda giriyor. Eğer telefonda başka bir uygulamaya girerlerse kamera otomatik kapanıyor (Ö2).

Çocukların ekran karalamaları ve ekranda farklı tuşlara basmaları dikkatimizi dağıttı (Ö3).

Sürekli perdeyi üstüne kapatıyordu. Pencereden dışarı bakıyor ya da sandalyede sürekli dönüyordu (Ö6).

Diğeri oradan emoji atıyor. Kullanımda ilk başta bu sorunları yaşadık (Ö13).

Covid-19 salgını döneminde sanal sınıflarda ders yapan ilkökul öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin sanal sınıflarda sınıf yönetimi konusunda çeşitli sorunlar yaşadıkları söylenebilir. Ancak bu sorunların birçoğunun benzer sorunlar olduğu ve bazılarının zamanla çözüldüğü anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan özel okulda eğitim veren öğretmenlerin öğrencilerin evlerinde uygun öğretim ortamının bulunması ve aile bireylerinin müdahalesi noktasında daha az sorun yaşadıkları görülmüştür. Katılımcılardan kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre sanal sınıfların yönetiminde daha çok zorlandığı söylenebilir. Katılımcıların çoğu ilk başta teknolojiyi kullanma konusunda sorun yaşamıştır. Elektrik ve internet kesintisi gibi bağlantı sorunlarından kaynaklanan sınıf yönetimi sorunlarının genel olduğu, il, ilçe, köy gibi yerleşim birimlerine göre farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Sanal sınıf mevcudu fazla olan sınıflarda ise öğrencilerin uygun olmayan davranışlarında artış olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında COVID-19 salgını döneminde yapılan uzaktan eğitim derslerinde sanal sınıflarda yaşanan sınıf yönetimi sorunlarına yönelik öğretmenlerin çözüm önerilerini bulmak amacıyla öğretmenlere “Size göre sanal sınıflarda yaşanan sınıf yönetimi sorunlarını çözmek için neler yapılabilir? Bu sorunların giderilmesine

yönelik program yapıcılara ya da politika yapıcılara neler önerirsiniz?” soruları sorulmuştur. Öğretmenlerin sorulara ilişkin verdikleri cevaplar analiz edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinden birincisi sanal sınıf uygulamasına yöneliktir. Sanal sınıf uygulamasına yönelik öneriler Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Sanal Sınıf Yönetiminde Sanal Sınıf Uygulamasına Yönelik Öneriler

Kategoriler	Betimlemeler
Uygulama dili Türkçe olmalı	Ö4,Ö7,Ö10,Ö11
Uygulama basit ve anlaşılır olmalı	Ö4,Ö7,Ö8,Ö10

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde sanal sınıf uygulamasına yönelik önerileri olmuştur. Bu konuda öğretmenlerin doğrudan görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

Sanal sınıfta ders verdiğimiz yazılım Türkçe olmalıdır. İçeriği anlaşılır ve kolay olmalıdır (Ö11).

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinden ikincisi öğretmenlere yöneliktir. Öğretmenlere yönelik öneriler Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Sanal Sınıf Yönetiminde Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Kategoriler	Betimlemeler
Öğretmenlere seminer verilmeli	Ö1,Ö3,Ö4,Ö7,Ö9,Ö12,Ö13
Öğretmenler sık sık bilgilendirilmeli	Ö4

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde öğretmenlere yönelik önerileri olmuştur. Bu konuda öğretmenlerin doğrudan görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

Öğretmenlere teknoloji kullanımına yönelik seminerler verilebilir. Online derse uygun bir müfredat çıkarılıp bununla ilgili seminerler verilebilir (Ö1).

Biz öğretmenler eğitimi alsaydık daha iyi olurdu. Biz gecelerce öğretmenlerle “Oraya basınca ne oluyor? Buraya basınca ne oluyor? Çocuklar farklı bir yere basarlarsa ne yapacağız? Ne edeceğiz?” diye ekstra bir zaman verdik Zoom’a (Ö4).

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinden üçüncüsü öğrencilere yöneliktir. Öğrencilere yönelik öneriler Tablo 13’de gösterilmiştir.

Tablo 13. Sanal Sınıf Yönetiminde Öğrencilere Yönelik Öneriler

Kategoriler	Betimlemeler
Öğrencilerin evlerinde fiziksel düzen iyileştirilmeli	Ö4,Ö10
Öğrenciler için sosyal etkinlikler düzenlenmeli	Ö1

Araştırmaya katılan öğretmenler sanal sınıf yönetiminde öğrencilere yönelik bazı önerilerde bulunmuştur. Bu konuda öğretmenlerin doğrudan görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

Psikolojik açıdan da çocukları düşünmek lazım. Örneğin zoom üzerinden tiyatro yapılabilir (Ö1).

Çocukların evlerinde mutlaka uzaktan eğitim derslerine katılabileceği uygun bir ortam ve kurallar oluşturulmalıdır (Ö4).

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinden dördüncüsü program yapıcılara yöneliktir. Program yapıcılara yönelik öneriler Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14. Sanal Sınıf Yönetiminde Program Yapıcılara Yönelik Öneriler

Kategoriler	Betimlemeler
Müfredat uzaktan eğitime göre düzenlenmeli	Ö1,Ö2,Ö7,Ö9,Ö11,Ö12,Ö13
Günlük ders sayısı azaltılmalı	Ö2,Ö6,Ö9,Ö12,Ö13
Ders süresi uzatılmalı	Ö12
Teneffüs süresi uzatılmalı	Ö13

Araştırmaya katılan öğretmenler sanal sınıf yönetiminde program yapıcılara yönelik bazı önerilerde bulunmuştur. Bu konuda öğretmenlerin doğrudan görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

İçinde bulunduğumuz şartlar göz önünde bulundurularak yapılmalıydı çalışmalar. Eğitim süreleri, müfredat, kaynak bunların hepsi çevrimiçi eğitime göre düzenlenmeliydi (Ö1).

Canlı ders 4 ders saati olmalıdır. Belki ders süresi biraz daha uzatılabilir. Çünkü derse katılmaları zaten 5 dakika sürüyor. Ders süresi 35-40 dakika olabilir (Ö12).

Dersler arasında 10 dakika değil de daha uzun süre olmalı (Ö13).

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sorunlara yönelik çözüm önerilerinden beşincisi politika yapıcılara yöneliktir. Politika yapıcılara yönelik öneriler Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15. Sanal Sınıf Yönetiminde Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

Kategoriler	Betimlemeler
Ücretsiz internet imkânı sunulmalı	Ö2,Ö5,Ö6,Ö7
İnternet kotası yükseltilmeli	Ö2,Ö5,Ö10
İnternet altyapısı güçlendirilmeli	Ö4,Ö5,Ö10,Ö11,Ö12
Öğrencilere tablet ya da bilgisayar desteği verilmeli	Ö4,Ö6,Ö7,Ö9,Ö13
Öğretmenlere teknolojik donanım desteği verilmeli	Ö6

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde politika yapıcılara yönelik bazı önerileri olmuştur. Bu konuda öğretmenlerin doğrudan görüşlerinin bazıları aşağıda verilmiştir:

Her öğrencinin bir tableti ya da bilgisayarı olması lazım. İnternet ve internet altyapısının Türkiye'nin her yerinde iyileştirilmesi gerekir (Ö4).

İnternet, uzaktan eğitime katılan öğrencilere ücretsiz olmalıdır (Ö5).

Tahta kullanımıyla ilgili aparatlar varmış. Arkadaşlarım kullanıyor. Yazarken ekranda gözüküyormuş. Öyle bir şey olursa yazdıklarını kontrol edebilirim (Ö6).

Eşitsizliğin giderilmesi gerekiyor. En azından her aileye belli bir kota internet verilebilir (Ö10).

Öğretmenler, COVID-19 salgın süreci boyunca yapılan uzaktan eğitim derslerinde yaşanan sınıf yönetimi sorunlarının çözümü için sanal sınıf uygulamasına, öğretmenlere, öğrencilere, program yapıcılara ve politika yapıcılara yönelik önerilerde bulunmuştur. Sanal sınıf uygulamasının Türkçe ve kullanımının kolay olabileceği belirtilmiştir. Katılımcılar teknoloji kullanımı konusunda yetersizlikleri nedeniyle sanal sınıfta zorlandıklarını, bunun için de seminerler verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sanal ders yapılacak araç gereç noktasında da sıkıntılar olduğunu belirten öğretmenler bu araç gereçlerin temin edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Katılımcılar öğrencilerin sanal sınıfa büyük ekranlı cihazlarla bağlanmaları gerektiğini, ancak büyük kısmının telefonla derse katıldığını, bunun için de öğrencilere tablet ve bilgisayar desteği sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun dışında sanal sınıfa bağlanan öğrencilerin evlerinde sanal sınıf ortamının sağlanması gerektiğini söylemişlerdir. Araştırmaya katılan bir öğretmen ise öğrencileri sadece akademik değil, psikolojik anlamda da desteklemek gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler müfredatın yoğun olmasına karşılık, ders süresinin az olduğunu ifade etmişlerdir. Bundan dolayı müfredatın seyreltilmesi gerektiğini, ders süresinin artırılıp, ders sayısının azaltılabileceğini önermişlerdir. Sanal sınıfa bağlanan öğrenci ve öğretmenlerin internet alt yapısının zayıf olduğunu da belirten öğretmenler, ders sırasında kesintilerin olduğunu bu anlamda alt yapının güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun dışında öğrencilerin internet kotalarının yetersiz olmasından dolayı, öğrencisi olan aileye internetin ücretsiz ya da en azından belli bir kota dâhilinde verilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma, ilkökul öğretmenlerinin, COVID-19 salgın döneminde zorunlu olarak yapılan uzaktan eğitim derslerinde yaşadıkları sanal sınıf yönetimi sorunlarını ve yaşanan bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma türlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ilkökul öğretmenlerinin sanal sınıf yönetiminde çeşitli sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların çözümü için bazı öneriler getirdikleri anlaşılmıştır.

İlkokul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sınıf yönetimi sorunlarından teknoloji kaynaklı sorunların birincisi sanal sınıfa bağlantı sorunlarıdır. Öğretmenler derse bağlanma sırasında ya da ders esnasında internet veya elektrik kesintisi, ses ve görüntünün karşı tarafa iletilmemesi gibi bağlantı sorunları nedeniyle sınıf

yönetiminde sorunlar yaşamaktadır. Benzer sonuca Arslan ve Şumuer (2020) tarafından yapılan çalışmada da ulaşılmıştır. Ayrıca Albayrak (2017) yaptığı çalışmada öğrencilerin ders esnasında görüntü ve ses kesintilerinden memnun olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Teknolojik kaynaklı bir diğer sorun ise sanal sınıfa bağlanılan cihazla ilgili teknik sorunlardır. Cihazın kamerasının net görüntü vermemesi, öğrencinin yazdıklarının kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum geri dönütün sağlıksız olmasına sebep olmuştur. Teknoloji kaynaklı diğer bir sorun ise öğrencilerin sanal sınıfa farklı cihazlarla bağlanmalarıdır. Ekranın her öğrencide farklı görünmesi algılamayı zorlaştırmıştır. Telefonların şarjının çabuk bitmesi öğrencinin dersten çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca küçük ekranlı cihazlarda öğrencinin istemsizce farklı yerlere dokunması sanal sınıf ortamında dikkat dağınıklığına neden olmuştur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sanal sınıf yönetiminde yaşadığı diğer bir sorun motivasyon eksikliğinden kaynaklı sorunlardır. Sanal sınıflarda uyarıcıların fazla olması öğrencilerin dikkatlerinin çabuk dağılmasına sebep olmuştur. Öğrencilerin ders sırasında farklı şeylerle ilgilenmeleri, dersi takip etmekte zorlanmalarına neden olmuştur. Öğretmenlerin düz anlatım yoluyla ders yapmaları, öğretmen merkezli ders işlemleri, öğrencilerin sanal sınıflarda pasif durumda kalmalarına neden olmuştur. Bu durum öğrencilerin motivasyonlarını düşürmüştür. Ders sayısının fazla olması ve öğrencilerin teneffüs aralarını evde geçirmeleri motivasyonlarını olumsuz etkileyen başka bir nedendir. Bunun dışında öğrenciler sosyalleşme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Sosyalleşme ihtiyacını sanal sınıfta gerçekleştirmek isteyen öğrenci dersin akışını olumsuz etkilemiştir. Yılmazsoy vd. (2018) araştırmalarında öğrencilerin sanal sınıflarda derse aktif katılabileceği, motivasyonlarının yüksek tutularak derse ilgilerinin artırılabilirliği önerisini getirmişlerdir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin sanal sınıflarda yaşadığı sınıf yönetimi sorunlarından bir diğeri özel gereksinimli öğrencilerin yönetimidir. Sanal sınıflarda özel gereksinimli öğrencilere bireysel ilgi gösterilemediğinden bu öğrenciler öğrenme kayıpları yaşamışlardır. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin davranış problemlerinin kontrol edilememesi, sanal sınıflarda dikkatlerin dağılmasına neden olmuştur. Can (2020) yaptığı araştırmada özel gereksinimli öğrencilerin (dikkat dağınıklığı, hiperaktivite bozukluğu, öğrenme yetersizliği olan öğrencilerin) sanal sınıflarda uygun yöntem ve tekniklerle yönetilmesinin önemli olduğuna değinmiştir.

Araştırmaya katılan ilkökul öğretmenlerinin sanal sınıflarda yaşadığı sınıf yönetimi sorunlarından biri de katılımcıların hazırbulunuşluklarının yetersiz olmasıdır. Öğretmen ve öğrencilerin teknoloji kullanımı konusunda hazırbulunuşluk düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür. Sanal sınıf uygulamasını kullanmakta zorlanmalarının yanı sıra uygulamanın dilinin İngilizce olması da sorun yaratmıştır. Ayrıca ilkökul öğrencilerinin sanal sınıfta derse bağımsız giremedikleri, aile üyelerinin yardımına gereksinim duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenler sanal sınıflarda zaman yönetimi konusunda da sorunlar yaşamaktadır. Ders içeriğinin yoğun olmasına karşılık, sürenin kısa olması sebebiyle programı yetiştirmekte zorluk yaşamışlardır. Ayrıca öğrencilerin sanal sınıfa zamanında girmemelerinden dolayı, her yeni gelen öğrenciye ders süreci hakkında bilgi verilmesi, zamanın verimsiz kullanılmasına neden olmuştur. Ders süresinin kısa olması verilen ödevlerin kontrol edilmesini güçleştirmiştir. Dolayısıyla öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlama konusunda sorun yaşanmıştır. Ders sırasında bağlantının kopması, dersten düşme, sesin gidip gelmesi gibi problemler ders süresini olumsuz etkilemiş ve zamanın verimli kullanılmasına engel olmuştur.

Sanal sınıflarda öğretimin yönetimi, plan-program etkinlikleri boyutunda da sorunlar yaşandığı görülmüştür. Öğretmenlerin sanal sınıflarda özellikle soyut konuları öğretmekte zorlandıkları görülmüştür. Sanal sınıf uygulamasının sadece göz ve kulağa hitap etmesi öğrenimi zorlaştırmıştır. Ayrıca öğretmenler teknoloji konusundaki yetersizlikleri nedeniyle içerik oluşturmada zorlanmışlardır. Sanal sınıflarda öğrenmenin değerlendirilmesine aile üyelerinin müdahale etmesi sonucu gerçek bir değerlendirme yapılamamıştır. Bunun dışında müfredatın değişen eğitim sistemine uyarlanmaması, öğretmenlerin sanal sınıfta konuları hızlı anlatmalarına, programı yetiştirme telaşına girmelerine neden olmuştur. Öğrencilerin sanal sınıfa istenmeyen müdahaleleri, ekran karalama, ses ve görüntü açıp kapatma gibi davranışları öğretmenin sanal sınıf yönetimini güçleştirmiştir. Uygulamanın daha çok şirket toplantılarına yönelik hazırlanmış olması, kullanımının zor ve dilinin İngilizce olması sanal sınıflarda kullanıcıların güçlükler yaşamasına neden olmuştur. Son olarak sanal sınıflarda öğrenmenin değerlendirilmesinde sorunlar yaşanmıştır. Bazı öğrencilerin anlamadığını dile getirecek cesareti olmadığından geri dönüt alma konusunda öğretmenler zorlanmışlardır. Ayrıca öğrencilerin sanal sınıfta derse katılmada isteksiz olmaları, ders sırasında farklı işlerle meşgul olmaları, sınıf yönetimini zorlaştırmıştır.

Sanal sınıflarda fiziksel ortamdaki kaynaklı sınıf yönetimi sorunları yaşandığı görülmüştür. Yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin kendilerine ait odalarının olmaması, ısınma problemi nedeniyle diğer aile bireyleriyle aynı ortamda ders yapmak zorunda olmaları gibi sorunlar öğrenme ortamının gürültülü olmasına, öğrencinin dikkat dağıtıcı unsurlarla birlikte ders ortamına katılmasına sebep olmuştur. Ayrıca öğrencinin aile bireyleri ile aynı ortamda bulunması, öğretmenin kendisinin izlendiği hissine kapılmasına neden olmuştur. Bu durum öğretmenin sanal sınıfta rahat edememesine ve konsantrasyon güçlükleri yaşamasına yol açmıştır. Bunun

dışında sanal sınıfta etkileşimin kısıtlı olması nedeniyle öğretmen ile öğrenci arasında duygusal bağ kurulamamıştır. Bu durum küçük yaş grubuna öğretim yapan ilkökul öğretmenlerinin sınıf yönetiminde sorunlar yaşamalarına neden olmuştur.

İlişkilerin düzenlenmesi boyutunda yaşanan sınıf yönetimi sorunları ise; iletişimin olmaması ve sanal sınıflarda öğrencilerin kendilerini ifade etmekte güçlük yaşamalarıdır. Öğrencilerin sanal sınıfta aynı anda konuşmaları, seslerin birbirine karışması, öğrenciye söz hakkı verildiğinde evdeki seslerin sınıf ortamına yansması gibi sorunlar sanal sınıf yönetimini güçleştirmiştir. Sanal sınıflarda bazı öğrencilerin sessiz kalmaları, özgüven problemleri, beden dilinin kullanılmaması geri dönüt almada zorlukların yaşanmasına neden olmuştur. Geleneksel sınıf ortamında rahat olan bazı öğrencilerin sanal sınıflarda pasif oldukları anlaşılmıştır.

Sanal sınıf yönetiminde sorunlar yaşanmasına neden olan bir başka etken de davranışların düzenlenmesi boyutudur. Sanal sınıflarda öğrencilerin istenmeyen müdahaleleri öğretmenlerin sınıf yönetimini zorlaştırmıştır. Öğrencinin istediği zaman sesini ve görüntüsünü kapatması, öğretmenin öğrenciyi kontrol etmesini engellemiştir. Öğrencinin ders esnasında başka uygulamaya girmesi dersten düşmesine sebep olmuştur. Öğrencilerin ders sırasında uygulamanın sohbet bölümünden birbirleriyle mesajlaşmaları, isim yazma kısmında ve ekran görüntüsünde çizgi film kahramanları paylaşmaları, uygulamanın amacı dışında kullanılması sınıf yönetimi bağlamında sorunlara yol açmıştır. Ayrıca öğrencinin yatarak sandalyede dönerek vb. şekillerde derse katılması öğretmen ve diğer öğrencilerin dikkatlerinin dağılmasına ve sınıf yönetimi konusunda sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuştur.

Arslan ve Şumuer (2020) tarafından yapılan “Covid-19 Döneminde Sanal Sınıflarda Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sınıf Yönetimi Sorunları” adlı araştırma sonucunda öğretmenlerin sanal sınıfın fiziksel düzeninde; gürültü, ses, görüntü iletimi, donanım sorunları, oda düzeni, internet bağlantısı, elektrik kesintisi sorunları yaşandığı anlaşılmıştır. Yine aynı araştırmanın plan-program etkinliklerinde; etkileşimin yetersizliği, öğrenci motivasyonu, öğrencinin derse devamı, dijital içerik, istenmeyen öğrenci müdahalesi, geribildirim, materyal, yetersiz değerlendirme, öğrenme eksikliği sorunlarının yaşandığı bulunmuştur. Zaman yönetiminde ders süresinin kısıtlı olması, derse erişim, yoklama alma, öğrenci denetimi Arslan ve Şumuer’in (2020) değindiği diğer konulardır. Can (2020) tarafından yapılan “Sanal Sınıf Yönetimi: İlkeler, Uygulamalar ve Öneriler” adlı çalışmasında sanal sınıf yönetiminin geleneksel sınıf yönetiminden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dinçer ve Yeşilpınar Uyar (2015) tarafından yapılan “E-Öğrenme Sistemlerin Kullanımı Sürecinde Karşılaşılan Sınıf Yönetimi ile İlişkili Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı araştırmasında öğretim görevlerinin e-öğrenme sürecinde en çok öğretimin yönetimi konusunda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin derse ilgisiz oldukları, hazırbulunuşluklarının yetersiz olduğu, arayüz ve çalışma sistemlerinden kaynaklı sorunların olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kaya (2011) tarafından yapılan “Sanal Sınıf Yönetiminde Görev Alacak Öğretim Elemanlarının Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi” adlı çalışmasında öğretim elemanlarının fiziki düzen boyutuna yönelik eğitimlerinde; öğrencilerin teknoloji kullanım becerileri, dersin süresi, bağlantı sorunları, öğrencilerin donanım eksikliği gibi unsurların öğrenme sürecindeki etkilerinin açıklanması; plan-program etkinlikleri boyutunda sanal sınıflarda kullanılan tekniklerin farklılaştırılması ve değerlendirme sürecinde tamamlama, sıralama gibi farklı soru çeşitlerinin yer alması gerektiği; davranış yönetimi boyutunda derse devamlılık, aktif katılım gibi davranışların öğretim sürecindeki etkileri ile istenmeyen öğrenci davranışlarının giderilmesinde sorumluluk verme, dersten çıkarma, mesaj gönderme, görmezden gelme gibi uygulamalara yer verilmesinin gerektiği saptanmıştır.

Bu çalışmada alanyazındaki diğer çalışmalardan farklı olarak sanal sınıflarda öğretmenin kendisini rahat hissetmemesi bulgusuna ulaşılmıştır. Küçük yaş grubuna eğitim veren ilkökul öğretmenlerinin yüz yüze dersleri, sınıflarda eğlenceli hareketler yaparak işledikleri bilinen bir durumdur. Sanal sınıflarda ise öğrenci haricinde diğerlerinin de sınıfı izlediklerinin bilinmesi, öğretmenler açısından sınırlayıcı bir durum olmuştur.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Pandemi döneminde sanal sınıflarda yaşanan sınıf yönetimi sorunlarına yönelik çözüm önerileri nelerdir?” sorusuna ilişkin elde edilen bulgular; sanal sınıf uygulamasına, öğretmenlere, öğrencilere, program yapıcılara ve politika yapıcılara yönelik öneriler olarak belirlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde Kaya’nın (2011) çalışmasındaki öğretim görevlilerinin sanal sınıf yönetimine yönelik hizmet içi eğitimlerle desteklenmeleri ve sanal sınıf uygulamasını yürütecek eğitim kurumlarındaki idarecilerin uygulama konusunda bilgilendirilmeleri gibi bulgularla örtüşmüştür. Ayrıca Can’ın (2020) çalışmasında sanal sınıf uygulamaları ve müfredat konusunda öğretmen ve yöneticilere yönelik eğitim verilmesi gibi bulgularla aynı doğrultudadır.

İlkökul öğretmenlerinin sanal sınıf yönetiminde yaşadıkları sorunların üstesinden gelmek için araştırma sonuçlarına dayalı olarak uygulayıcılara ve araştırmacılara birçok öneri sunulabilir. Önemli görülen önerilerden bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

- İnternet ve elektrik kesintisi gibi altyapıya yönelik sorunlar çözülebilir, ihtiyaç olan yerlerde gerekli destek hizmetleri verilebilir.

- Sanal sınıflarda eğitim gören öğrencilere internet kota artırımını ya da ücretsiz internet ile tablet ve bilgisayar desteği sağlanabilir.
- Öğrencilerin sanal sınıf ortamında birbirleriyle iletişim kurup sosyalleşmeleri için derslerde etkileşimli oyunlara yer verilebilir ya da ders harici oturumlar düzenlenebilir.
- Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme eksikliklerini gidermek için ders dışı zamanlarda sadece bu öğrencilere yönelik ayrı eğitim verilebilir.
- Sanal sınıfların yönetimi konusunda öğretmenlere eğitim verilebilir.
- Sanal sınıflarda sınıf yönetiminde zamanın etkili kullanılması için planlama daha dikkatli yapılabilir.
- Öğrenci değerlendirmesine yönelik proje, ürün dosyası, okuduğunu anlama ve özet yaptırma, sunum gibi farklı teknikler kullanılabilir.
- Müfredat, sanal sınıflarda eğitime göre uyarlanabilir.
- Sanal sınıflarda sadece düz anlatım tekniği değil, etkileşimin fazla olduğu yöntem ve teknikler kullanılabilir.
- Sanal sınıf kuralları öğrencilerle birlikte oluşturulabilir.
- Çalışma Kocaeli ilinde görev yapan 13 ilkokul öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Benzer bir çalışma daha geniş bir bölgede ve farklı kademede görev yapan öğretmenleri de içine alacak şekilde gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Albayrak, İ. (2017). *Uzaktan eğitim sistemi, uzaktan eğitim sisteminde sanal sınıf ortamı ve sanal sınıf ortamında sınıf yönetimi* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Arslan, Y., ve Şumuer, E. (2020). Covid-19 Döneminde sanal sınıflarda öğretmenlerin karşılaştıkları sınıf yönetimi sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 201-230. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.791453>
- Aydın, A. (2019). *Sınıf yönetimi*. Pegem Akademi.
- Başar, H. (2016). *Sınıf yönetimi*. Anı Yayıncılık.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 85-124. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/403827>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E. ve diğ. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Celep, C. (2008). *Sınıf yönetiminde kuram ve uygulama*. Pegem Akademi.
- Erdoğan, İ. (2019). *Sınıf yönetimi ders, konferans, panel ve seminer etkinliklerinde başarının yolları*. Alfa Yayıncılık.
- Ertuğ, C. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye’de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/55662/761354>
- Ertuğ, C. (2020). Sanal sınıf yönetimi: İlkeler, uygulamalar ve öneriler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırma Dergisi*, 6(4), 251-295. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1352063>
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Pegem Akademi.
- Karakuzu, M. (2013). Web tabanlı uzaktan eğitim dersi tasarımında öğrenci özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(7), 52-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sakaefd/issue/11208/133839>
- Kaya, S. (2011). *Sanal sınıf yönetiminde görev alacak öğretim elemanlarının eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi* (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- MEB (2020a). (2020, Haziran 19). *Türkiye uzaktan eğitim istatistikleriyle dijital dünyanın listelerini zorladı*. <http://www.meb.gov.tr/>. <https://www.meb.gov.tr/turkiye-uzaktan-egitim-istatistikleriyle-dijital-dunyanin-listelerini-zorladi/haber/21158/tr>
- MEB (2020b). (2020, Kasım 18). *Uzaktan eğitim sürecinin detayları*. <https://www.meb.gov.tr/>. <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr>
- Odabaş, H. (2004). İnternet tabanlı uzaktan öğrenim modelinin bilgi hizmetlerine yönelik yüksek öğretim programlarında kullanımı. *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu : Saga of Librarianship International Symposium*. <http://eprints.rclis.org/8225/>. [http://eprints.rclis.org/8225/1/Internet Tabanlı Uzaktan %C3%96grenim Modelinin Bilgi Hizmetlerin e Y%C3%B6nelik Y%C3%BCksek %C3%96gretim Programlarında Kullan.pdf](http://eprints.rclis.org/8225/1/Internet%20Tabanlı%20Uzaktan%20%96grenim%20Modelinin%20Bilgi%20Hizmetlerin%20e%20Y%20%96B6nelik%20Y%20%96BCksek%20%96gretim%20Programlarında%20Kullan.pdf)
- Okumuş, K. ve Subaşı, M. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/474049>
- Romiszowski, A. J. (2004). How is the e-learning baby? Factors leading to successor failure of an educational technology innovation. *Educational Technology*, 44(1), 5-27. https://asianvu.com/digital-library/elearning/elearning_failure_study-romiszowsky.pdf
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- UNESCO. (2021, Ocak 29). *Education: From disruption to recovery*. <https://en.unesco.org/>. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- UNICEF. (2020, Mart 23). *COVID-19: More than 95 per cent of children are out of school in Latin America and the Caribbean*. <https://www.unicef.org/>. <https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-more-95-cent-children-are-out-school-latin-america-and-caribbean>
- Uyar, M. Y. ve Dinçer, S. (2015). E-öğrenme sistemlerinin kullanımı sürecinde karşılaşılan sınıf yönetimi ile ilişkili sorunlar ve çözüm önerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 21(4), 453-470. <https://www.researchgate.net/deref/http%3A%2Fdx.doi.org%2F10.14527%2Fkuey.2015.017>

- UZMAN YÖKDİL. (2019, Ağustos 09). *Yökdil eğitiminde online eğitim mi, yüz yüze eğitim mi?*
<https://www.uzmanyokdil.com>.
https://www.uzmanyokdil.com/blogdetay/yokdil_egitiminde_online_egitim_mi_yuz_yuze_egitim_mi
- Weis, C. (2020). *4 ways to manage your virtual classroom like a pro*. <https://www.fortheloveofteachers.com/>.
<https://www.fortheloveofteachers.com/4-ways-to-manage-your-virtual-classroom-like-a-pro/>
- WHO. (2020, Mart 11). Who director-general's opening remarks at the media briefing on COVID-19.
<https://www.who.int>. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- Yılmazsoy, B., Özdiç, F. ve Kahraman, M. (2018). Sanal sınıf ortamındaki sınıf yönetimine yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 8(3), 513-525.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkefd/issue/37181/296409>